

РАМКОВНА ПОЛИТИКА ЗА РАСЕЛУВАЊЕ

ПРОЕКТ ЗА УНАПРЕДУВАЊЕ НА ТРГОВИЈАТА И ТРАНСПОРТОТ

МАКЕДОНИЈА

| Октомври | 2018

Содржина

1.	.....	7
1.1.	Историја на проектот	7
1.2.	Опис на проектот	8
1.3.	Проектни активности што може да предизвикаат експропријација на земјиште и загуба на средства, како и очекуваниот опсег на таквото влијание	9
1.4.	Образложение за подготовката на Рамковната политика за раселување.....	9
1.5.	Основни начела на раселувањето	10
1.6.	Цели на Рамковната политика за раселување	12
2.	.....	14
2.1.	НАЦИОНАЛНА ПРАВНА РАМКА НА РМ што има влијание врз раселувањето	14
2.2.	Процес на експропријација во Македонија	17
2.2.1.	Клучни одредби на Законот за експропријација	18
2.2.2.	Процес на експропријација	20
2.3.	ПОЛИТИКА НА РАСЕЛУВАЊЕ НА СБ (ОП 4.12)	22
2.4.	Анализа на отстапувања	23
1	.....	24
3.	.....	30
3.1.	Клучни начела	30
3.2.	Краен датум	30
3.3.	Критериуми за подобност и матрица на право на надомест.....	31
3.4.	Матрица на право на надомест.....	32
2	.....	32
4.	.....	35
1	( )	38
4.2.	Одобрување на АПР	39
4.3.	Имплементација на АПР	39
5.	.....	40
5.1.	Јавни консултации	40
5.2.	Објавување документи.....	40
6.	.....	41

6.1. Процедура на механизмот за решавање жалби	41
6.2. Управување со жалби.....	42
2	43
7.	44
7.1. Институционално следење	44
3	44
7.2. Следење на процесот на раселување	45
8.	46
4 ( )	47
9.	48
1	49
<hr/> <i>1</i>	23
<hr/> <i>2</i>	30
<hr/> <i>3</i>	39
<hr/> <i>4</i> ( )	41
<hr/> <hr/> <i>1</i>	33
<hr/> <i>2</i>	41

КРАТЕНКИ

САПР Скратен акционен план за раселување

КЕ Корисник на експропријација

ОВЖС Оцена на влијанието врз животната средина

ПУЖССП План за управување со животната средина и социјалните прашања

РУЖССП Рамка за управување со животната средина и социјалните прашања

ВРМ Влада на Република Македонија

МРЖ Механизам за решавање жалби

ЛКЖ Локална комисија за жалби

ЕЛУ Единица на локална управа

МТВ Министерство за транспорт и врски

МФ Министерство за финансии

ОПУ Оперативен план за управување

ОП4.12 Оперативна политика 4.12

ЛЗП Лица засегнати со проектот

ЕКП Единица за координација на проектот

ЕИП Единица за имплементација на проектот

АПР Акционен план за раселување

РМ Република Македонија

РПР Рамковна политика за раселување

СП Социјална проценка

ПУТТ Проект за унапредување на трговијата и транспортот (Проектот)

СБ Светска банка

ЗБ6 Шесте земји од Западен Балкан

ПУТТСБ Проект за унапредување на трговијата и транспортот на Светска банка (Проектот)

ДЕФИНИЦИИ/ПОИМНИК

НАДОМЕСТ. Плаќање во готово или во натура за средства и/или ресурси стекнати или опфатени со проектот. Надоместот ќе се исплати пред преземањето на сопственоста врз земјиштето и средствата во сите случаи, вклучувајќи ги случаите кога тоа не е можно поради отсуство на сопственици. Во случај на отсуство на сопственици, парите ќе бидат депонирани на наменска (escrow) сметка или слично.

КРАЕН ДАТУМ. Датум на социо-економско истражување во кое се определува бројот на ЛЗП и степенот на влијание врз нивните структури и другите средства. Лицата кои ќе пристапат во областа по крајниот датум немаат право на надомест или друга форма на финансиска помош за раселување. Слично на тоа, фиксните средства (како структури, земјоделски култури, овошни дрвја и шуми) утврдени по крајниот датум, нема да бидат надоместени.

ЕКОНОМСКА ЗАГУБА. Загуба на земјиште, средства или пристап до средства, вклучувајќи ги и оние што доведуваат до загуба на извори на приход или други услови на живеење.

ЕКСПРОПРИЈАЦИЈА. Право на Владата, преку експропријација, да ги преземе или ограничи сопственичките права врз имот, со надомест на заменската вредност.

МЕХАНИЗАМ ЗА РЕШАВАЊЕ ЖАЛБИ. Воспоставени процедури и механизми специфични за проектот, заедно со панели за претставки на жалби, што им овозможуваат на засегнатите лица да поднесат жалби или поплаки во врска со директни или индиректни влијанија од Проектот, без надомест и со гаранција за навремено и задоволително решавање на жалбите и поплаките.

ПРИНУДНО РАСЕЛУВАЊЕ. Преселувањето е присилно кога земјиштето или средствата се стекнуваат преку примена на државни овластувања. Може да се преземат дејства без слободна информирана согласност или моќ на избор на раселеното лице.

ВРАЌАЊЕ НА СРЕДСТВАТА ЗА ИЗДРЖУВАЊЕ. Мерки наменети за помош на физички и/или економски раселени лица да ги вратат или подобрат средствата за издржување и животниот стандард, во реални рамки, до нивото пред раселувањето или до нивото што преовладувало пред почетокот на спроведувањето на проектот, т.е. тоа што е во полза на ЛЗП. Помошта треба да продолжи по раселувањето, за време на периодот на транзиција, врз основа на разумна проценка на времето што е веројатно потребно за да се вратат нивните средства за издржување и животниот стандард.

НАДОМЕСТ ЗА СЕЛЕЊЕ. Надоместот за селење е паричен надомест за трошоци директно поврзани со преселувањето/преместувањето на домаќинството.

ЛЗП. Лице засегнато од проектот е секое лице кое, како резултат на имплементација на проект, го губи правото на сопственост, употреба или друга корист од средствата (структури, земјиште (станбено, земјоделско или пасишта), годишни или повеќегодишни земјоделски култури и дрва, или сите други фиксни или подвижни средства, целосно или делумно, трајно или привремено.

ФИЗИЧКО РАСЕЛУВАЊЕ. Загуба на засолниште или имот, предизвикана со експропријација на земјиште во врска со проектот, за кое е потребна физичка релокација на ЛЗП од нивното место на живеење, место на работа или деловни простории пред проектот.

ПРОМОТОР НА ПРОЕКТ. Се однесува на одговорната државна агенција за имплементација на проектот, имено, Министерството за транспорт на Република Македонија, т.е. соодветната ЕИП.

ЗАМЕНСКА ВРЕДНОСТ. За земјоделско земјиште, заменската вредност е соодветна на пазарната вредност, пред проектот или пред преселбата, т.е. онаа што е повисока, на земјиште со еднаков продуктивен потенцијал или намена, лоцирано во близина на засегнатото земјиште, плус трошоците за подготовка на земјиштето на ниво слично на тоа на засегнатото земјиште, плус трошоците за даноците за регистрација и трансфер. За земјиште во урбани области, заменската вредност е соодветна на пазарната вредност, пред проектот или пред преселбата, т.е. онаа што е повисока, на земјиште со еднаква големина и намена, со слични или подобри јавни инфраструктурни капацитети и услуги и лоцирано во близина на засегнатото земјиште, плус трошоците за даноците за регистрација и трансфер. За куќи и други објекти, заменската вредност е соодветна на пазарните трошоци за материјалите за изградба на заменски објект со површина и квалитет слични или подобри од оние на засегнатиот објект, или за поправка на делумно засегната структура, плус трошоците за транспорт на градежни материјали до градилиштето, плус трошоците за сите хонорари за работна рака и изведувачи, плус трошоците за даноците за регистрација и трансфер. При утврдувањето на заменската вредност, не се земаат предвид амортизацијата на средствата и вредноста на секундарните суровини, ниту пак, вредноста на придобивките што ќе се добијат од проектот се одзема од вреднувањето на засегнатите средства. Исто така, заменската вредност вклучува трошоци за израмнување или друга подготовка за нова градба или употреба. Трошоците се пресметуваат врз основа на времето кога се заменуваат средствата, а во спротивно, при пресметување на трошоците, се зема предвид инфлацијата.

СКРАТЕН АКЦИОНЕН ПЛАН ЗА РАСЕЛУВАЊЕ (САПР). Документ во кој се специфицирани процедурите што треба да се следат и активностите што треба да се преземат за да се ублажат негативните влијанија, да се надоместат загубите и да се обезбедат поволности за развој за лицата и заедниците засегнати од инвестициски проект, во случаи кога помалку од 200 лица се засегнати од проектот и кога влијанијата од раселувањето се мали.

МАЛИ ВЛИЈАНИЈА ОД РАСЕЛУВАЊЕ. За раселувањето да има мали влијанија, треба да се исполнат сите следни услови: (а) Влијанијата се сметаат за „мали“ до колку засегнатите лица не се физички преселени и се загубат помалку од 10 проценти од нивните производни средства, б) остатокот од нивното земјиште е економски одржлив.

РАМКОВНА ПОЛИТИКА ЗА РАСЕЛУВАЊЕ (РПР). РПР е инструмент за раселување на ниво на проект, со цел да се утврдат начелата за раселување, организациското уредување и критериумите за успешен проект, што ќе се применуваат на потпроектите што треба да се подготват за време на спроведувањето на проектот. Таа содржи јасни дефиниции за условите под кои ќе се планира и спроведува раселувањето (за определен проект, секторска програма или во политички ентитет како држава или провинција). Ги дефинира прашањата како што се правото на надомест, начелата на надомест, процесите за жалби и други законски процедури. РПР е потребна за проекти со потпроекти или повеќе компоненти што не може да се идентификуваат пред проценувањето на проектот.

ЗАСЕГНАТИ СТРАНИ. Сите поединци, групи, организации и институции што се засегнати и потенцијално засегнати од некој проект или што имаат способност да влијаат врз некој проект.

1. Вовед

1.1. ИСТОРИЈА НА ПРОЕКТОТ

Светската банка ја разгледува можноста да започне со Проектот за унапредување на трговијата и транспортот, со што ќе ги поддржи напорите на Владата на Република Македонија да се усогласи со Агендата за поврзување и институционалните напори за поттикнување регионална интеграција, потврдувајќи дека унапредувањето на трговијата и транспортот се клучни елементи на напорите на ЗББ за продлабочување на економската интеграција во регионот и во ЕУ. Земјите од ЗББ се посветени на оваа агенда, со јасна цел за пристап во ЕУ и интеграција во мултилатералниот трговски систем. Земјите од Западен Балкан, ЕУ и главните регионални организации ја признаа важноста на регионалната соработка и се заложија за поддршка на агендата за интеграција. Проектот е дел од Повеќефазниот програмски пристап, што во првата фаза ги опфаќа Србија, Албанија и Република Македонија, со поддршка на комбинација на инвестиции, техничка помош и регулаторни и институционални реформи.

Голем број трудови и студии што ги разгледуваат клучните фактори што го попречуваат економскиот раст, идентификуваа дека инфраструктурните недостатоци, како и високите транспортни трошоци во комбинација со регулаторните и контролните агенции, се причините за одложувања што влијаат врз транспортот и трговијата.

Проектот ќе има воспоставена Рамка за управување со животната средина и социјалните прашања (РУЖССП), специфична за Проектот, што ќе служи како упатство за почетниот скрининг на предложените проектни активности за какви било негативни влијанија врз животната средина и социјалните прашања, што треба да се разгледаат пред имплементацијата на проектот. Не би требало за потребите на Проектот да биде потребна масовна експропријација на земјиште за развој на предложените компоненти. Од Компонентите, само **Компонентата 1, Олеснување на прекугранично движење на стоки**, со фокус, но не ограничувајќи се на подобрувањата на граничните премини во определени трговски коридори, е единствената компонента за која веројатно ќе биде потребна експропријација на земјиште. Малку е веројатно дека ќе биде потребно физичко раселување, меѓутоа, оваа РПП содржи одредби за физичко раселување како мерка на претпазливост.

И покрај тоа, РУЖССП усвоена за Проектот предвидува постапка за социјален скрининг за идентификување на негативните социјални влијанија преку форма на социјален скрининг . Ако резултатите од скринингот се позитивни во однос на негативните социјални влијанија, што ќе предизвика употреба на ОП 4.12, ЕИП ќе продолжи со мерките за ублажување, како што е утврдено во оваа РПР. РПР обезбедува насоки за подготовка на инструменти за раселување специфични за локацијата, како предуслов за започнување на градежните работи во рамките на таков потпроект за кој е потребна експропријација на земјиште, присилно раселување и загуба на средствата за издржување, како директен или индуциран резултат од Проектот. Врз основа на информациите и плановите од фазата на пред-проценка, може да биде потребен откуп на земјиште за подобрувањата на граничните премини **Деве Баир**, што се наоѓа на Коридорот 8, и **Кафасан** (граница со Албанија) или заедничкиот граничен премин. Оваа компонента ќе се состои од подобрувања и поправка на определени објекти и пристапи, како и обезбедување опрема за забрзување на проверката, за да се забрза протокот на стоки. Тука спаѓаат, но не се ограничени на нови места за паркирање, надградба на административни згради, изградба на еднонасочни превозни патишта само за товар и подобрување на протокот на сообраќај низ царинскиот терминал. Не е предвидена изградба на нови патишта.

1.2. ОПИС НА ПРОЕКТОТ

Проектот ќе се состои од четири компоненти за унапредување на трговијата и транспортот. Деталите се дадени подолу.

Компонента 1: Олеснување на прекуграничното движење на стоки.

Поткомпонента 1а): Конципирање и воспоставување на Националниот едношалтерски систем (НЕС)

Постојат две фази во имплементирањето на НЕС - фаза на подготовка и конципирање и фаза на воспоставување - што обично трае четири до пет години (што одговара на една фаза според предложената програма). Фазата на инсталирање вклучува инсталирање на ИКТ системи кои ќе помогнат да се обезбеди поголема транспарентност и предвидливост за трговците.

Поткомпонента 1б): Подобрување на граничните премини во определени трговски коридори

Проектот ќе го подобри физичкиот капацитет и работните услови на главните гранични премини. Оваа компонента ќе се состои од подобрувања и поправка на определени објекти и пристапи, како и обезбедување опрема за забрзување на проверката, за да се забрза протокот на стоки. Тука спаѓаат, но не се ограничени на нови места за паркирање, надградба на административни згради, изградба на

еднонасочни превозни патишта само за товар и подобрување на протокот на сообраќај низ царинскиот терминал. Не е предвидена изградба на нови патишта.

1.3. ПРОЕКТНИ АКТИВНОСТИ ШТО МОЖЕ ДА ПРЕДИЗВИКААТ ЕКСПРОПРИЈАЦИЈА НА ЗЕМЈИШТЕТО И ЗАГУБА НА СРЕДСТВА, И ОЧЕКУВАНИОТ ОПСЕГ НА ТАКВОТО ВЛИЈАНИЕ

Експропријација на земјиште може да се очекува само во согласност со поткомпонентата 1б, бидејќи истата предвидува физички капацитет на главните гранични премини. Влијанијата ќе бидат ограничени на експропријација на земјиште и најверојатно нема да има потреба од раселување станбени објекти или нема да имаат влијание врз бизниси. Оваа компонента ќе се состои од подобрувања и поправка на определени објекти и пристапи, како и обезбедување опрема за забрзување на проверката, за да се забрза протокот на стоки. Тука спаѓаат, но не се ограничени на нови места за паркирање, надградба на административни згради, изградба на еднонасочни превозни патишта само за товар и подобрување на протокот на сообраќај низ царинскиот терминал. Не е предвидена изградба на нови патишта.

1.4. ОБРАЗЛОЖЕНИЕ ЗА ПОДГОТОВКАТА НА РПР

Поради природата и концептот на проектот и специфичните компоненти и поткомпоненти, не може да се определи обемот и опфатот и зоната на влијание на потпроектите за време на подготовката на проектот, поради што не можеше да се подготви Акционен план за раселување (АПР). Откако ќе се заврши изградбата на локацијата и ќе биде подготвен концептот, ќе се подготват поединечни АПР, во согласност со процесите, како што е дефинирано во оваа Рамковна политика за раселување (РПР). РПР е подготвена за да даде насоки за потенцијалната експропријација на земјиште и раселување заради подобрување на граничните премини, во согласност со барањата на Светската банка (СБ) и нејзината Оперативна политика 4.12 и во согласност со националното законодавство.

ОП 4.12 на СБ посочува дека Рамковната политика за раселување (РПР) треба да биде подготвена при проценката до колку проектот може да вклучува принудно раселување. Целта на овој документ е да се обезбедат водечки начела за имплементација на ПУТТ проектот со цел да се обезбедат навремени, соодветни и ефикасни активности, утврдени според нивниот приоритет, со цел да се избегнат, минимизираат и надоместат сите негативни влијанија при раселувањето. РПР е подготвена во согласност со правниот систем, законите и процедурите на Република Македонија, во согласност со политиките за раселување на СБ и добрата меѓународна практика. РПР, исто така, обезбедува задолжителна основа за развој на инструменти за раселување специфични за локациите; АПР, САПР или интегриран АПР, да се развијат како што е соодветно за време на имплементацијата на Проектот што води кон раселување.

1.5. ОСНОВНИ НАЧЕЛА НА РАСЕЛУВАЊЕТО

Во текот на спроведувањето на Проектот, може да се појави потреба за експропријација на земјиште и присилно раселување како резултат на градежни работи планирани под ограничен број компоненти на Проектот. Овој документ обезбедува сеопфатни и обврзувачки начела што треба да се применат во сите случаи на физичко раселување, економско раселување и сите други негативни социјални влијанија предизвикани од имплементацијата на Проектот, без оглед на фазата. Овие начела ќе ги регулираат сите активности на Промоторот на проектот и неговите претставници, неговите ЕИП, нивните подружници, до колку ги има, изведувачите и сите други државни и локални институции вклучени во имплементацијата на Проектот.

Основните начела на раселувањето во ПУТТ проектот се:

- До колку е можно, раселувањето треба да се избегне со истражување на сите можни алтернативи за време на конципирањето на Проектот и со избор на алтернативи.
- Ако избегнувањето не е можно, несаканите ефекти треба да се сведат на неизбежниот минимум.
- Кога ќе дојде до неизбежни несакани ефекти и социјално влијание, загубата на имотот треба да се надомести согласно со заменската вредност, а средствата за издржување на ЛЗП да се вратат барем до нивото пред почетокот на инвестициите што ги предизвикале таквите загуби или да се подобрат.
- ЛЗП ќе бидат потпомогнати во сите фази на Проектот во нивните напори за враќање на средствата за издржување и на животниот стандард, во реални рамки, на нивото како пред започнувањето на инвестициите што ги предизвикале таквите загуби.
- Раселувањата треба да се управуваат во согласност со националните закони, ОП 4.12 и прифатените меѓународни добри практики. Во случај кога помеѓу нив има отстапувања, ќе се применуваат одредбите од овој документ, или построги врз основа на договор помеѓу Банката и Владата на Македонија. Како фундаментално правило, во рамките на оваа РПР, за време на имплементацијата на Проектот, секогаш ќе има предност политиката што е најкорисна за РПР.

- Промоторот на проектот ќе биде вклучен во сите активности за раселување и во најраната можна фаза во конципирањето на проектот, со цел да обезбеди економично, ефикасно и навремено спроведување на начелата и целите поставени од оваа РПР, како и да промовира иновативни пристапи за подобрување на средствата за издржување и животниот стандард на оние што се засегнати од принудното раселување.
- Посебна поддршка ќе биде обезбедена за ранливите групи за време на процесот на раселување, како и за време на имплементацијата на сите фази на Проектот, во согласност со нивната специфична ранливост.
- Проектот ќе обезбеди родово чувствителен пристап преку вклучување на жените, и на дел од засегнатите домаќинства во сите јавни консултации и дискусии за конкретни мерки за ублажување. Сите активности во оваа РПР ќе имаат за цел да бидат родово усогласени, со цел да им дадат права на жените и да им дадат можност да учествуваат во мерките предвидени за ублажување на влијанието од раселувањето. Документите за сопственост или закуп, како имотни листови и договори за закуп (вклучувајќи ги и банкарските сметки отворени за исплата на надомест), треба да бидат издадени на име на двата сопружника, до колку експроприраните средства се дел од брачната сопственост на двата сопружника. Другата помош за раселување, како обуки за вештини, пристап до можности за кредити и вработување, ќе биде подеднакво достапна за мажите и жените и ќе биде прилагодена на нивните потреби.
- Во согласност со оваа РПР, ќе бидат подготвени Акциони планови за раселување (АПР), или Скратени АПР (САПР), како што е соодветно. РПР и АПР и/или САПР, ќе бидат јавно обелоденети за време на јавните консултации што се одржуваат пред нејзиното конечно одобрување и пред започнувањето на работите што предизвикуваат физичко или економско раселување, со цел да им се овозможи на засегнатите лица и на засегнатите страни да учествуваат во развојот на проектот, планирањето и спроведувањето на програмите за раселување.
- Како дел од подготовката на АПР или САПР специфични за локацијата и пред градежните работи што предизвикуваат значајно физичко или економско раселување, ќе се развие Механизам за управување со жалби (МУЖ) достапен за засегнатите лица, во согласност со оваа РПР. За време на имплементацијата на проектот и циклусот на раселување, на засегнатите страни ќе им бидат обезбедени целосни информации за нивните права, можности и постапки за жалба. Сите жалби ќе се разгледуваат за време на имплементацијата на Проектот и активностите за раселување.

- Сите активности за раселување треба да бидат обмислени и спроведени како одржливи проекти, со обезбедување доволно ресурси за инвестирање за да се овозможи целосно исполнување на начелата и целите на раселување дефинирани во оваа РПР и во АПР.

1.6 ЦЕЛИ НА РПР

Главната цел на оваа РПР е да ги дефинира општите начела, процедури, активности, организациски структури и барања за капацитет за време на раселување, до колку истото биде потребно, како и нејзиното влијание што се должи на имплементацијата на Проектот. Таа обезбедува рамка за индивидуалните АПР во рамките на Проектот.

Специфичните цели на РПР се:

- да ги класифицира законските решенија на РМ во главните настани на принудно раселување, релокација и загуба на средства, вклучувајќи правни и административни процедури и проценка на надоместот за загубата на средствата;
- да ги спореди со политиките за раселување на Светска банка и меѓународните добри практики; и да обезбеди начин да се премостат отстапувањата, до колку ги има;
- да ги идентификува клучните институции на РМ, покрај Промоторот на проектот, вклучени во имплементацијата на ПУТТ проектот, особено вклучувајќи ги законски овластените државни институции што ги спроведуваат процедурите и заштитните мерки за процесот на принудно раселување;
- да вклучи мерки за Промоторот на проектот и негово следење, со цел да се обезбеди усогласеност со ОП 4.12 на СБ, политиките за раселување, меѓународните добрите практики, оваа РПР и индивидуалните АПР;
- да креира критериуми за следење и евалуација со цел да се обезбеди усогласеност со ОП 4.12, меѓународните добрите практики, оваа РПР и сите последователни (С)АПР;
- да ги презентира критериумите за право на надомест на ЛЗП и матрицата за право на надомест според видот на загуба;

- да го дефинира основниот процес на идентификација и евалуација на засегнатите средства и вредноста на надоместот за замена на загубата на средствата;
- да обезбеди инструменти за брз и ефективен надомест по целосен износ за замена за загубата на средства или пристапот до средства;
- да ги опише начелата за ублажување, вклучувајќи ги основите со цел да се минимизираат влијанијата врз ЛЗП во текот на имплементацијата на проектот, вклучувајќи мерки за ублажување на влијанието за ранливите групи и жени;
- да ги дефинира постапките за жалби и правата, процесите, органите и процедурите за приговор, достапни на ЛЗП во текот на целото спроведување на Проектот, вклучувајќи соопштување повратни информации;
- да ги опише и да даде насоки за подготовката, постапката за одобрување, главните црти и процесот на спроведување на АПР или (С)АПР, како што е соодветно;
- да наведе услов за јавно обелоденување, објавување документи, вклученост на јавната и локалната заедница во сите фази од подготовката на Проектот, вклучувајќи ги РПР и АПР; особено да вклучи насоки за јавни консултации во заедницата на ЛЗП за време на процесот на принудно раселување и имплементацијата на Проектот што може да резултира со загуба на средства;
- да воспостави родово чувствителна рамка за насочување за раселување, со цел да се определат диференцијалните влијанија, бидејќи економските и социјалните нарушувања не резултираат со еднакви проблеми за жените и мажите;
- да определи активности за внатрешно следење за време на сите фази на имплементација на Проектот, особено во однос на прашањата за раселување, што ќе ги штитат законските процеси и процесите дефинирани во рамките на оваа РПР, вклучувајќи проценка на процесот на раселување и надворешно следење и евалуација;
- да претстави Механизам за решавање жалби во врска со проектот (МРЖ), за да се обезбеди можност за покренување прашања и поплаки од страна на луѓето кои веруваат дека се негативно погодени од проектот.

2. Правна рамка

2.1 НАЦИОНАЛНА ПРАВНА РАМКА НА РМ ШТО ИМА ВЛИЈАНИЕ ВРЗ РАСЕЛУВАЊЕТО

Уставот на Република Македонија¹ - Уставот гарантира правна заштита на сопственоста и наведува дека никој не може да биде лишен од сопственоста или од правата што произлегуваат од истата, освен во случаи што се однесуваат на јавниот интерес утврден со закон. Ако имотот е експроприран или ограничен, загарантиран е правичен надомест што не е понизок од пазарната вредност. Важно е да се напомене дека Уставот на РМ забранува плаќање надомест помал од „пазарната вредност“, но дозволува плаќање поголемо од утврдената пазарна вредност, што е важна одредба за премостување на отстапувањата помеѓу македонските закони и политиките за раселување на СБ ОП 4.12, како што ќе биде прикажано подоцна во овој документ.

Понатаму, во член 118 се наведува дека меѓународните договори ратификувани во согласност со Уставот се дел од внатрешниот правен поредок и не може да се менуваат со закон. Оваа одредба овозможува имплементација на политиките за раселување на СБ ОП 4.12, одредбите на оваа РПР и на поединечните АПР паралелно со постојните закони и најважните начини за премостување на отстапувањата меѓу нив.

Законот за сопственост и други стварни права² - („Службен весник на Република Македонија“ бр. 18/01, 99/08, 139/09 и 35/10) ги дефинира основните одредби за имотните односи, вклучувајќи ја суштината на правата на сопственост, предметот на правата на сопственост, заедничка сопственост и заеднички права на сопственост, стекнување право на сопственост, права на приноси што произлегуваат од сопственост, права на поседување, права на службеност, сопственост стекната со долго поседување и користење туѓа сопственост, сопственички односи што произлегуваат од ситуации кога структури се изградени на туѓо земјиште, заштита на сопственичките права, заштита на сопственоста, престанок на сопственичките права итн.

Законот за постапување со бесправно изградени објекти³ - („Службен весник на Република Македонија“ бр. 23/11, 54/11, 155/12, 53/13, 72/13, 44/14, 115/14, 199/14, 124/15, 129/15, 217/15, 31/16) ги опфаќа прашањата за евиденцијата, процесот и правата за

---

¹ http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=239363

² <http://88.85.126.176/PregledNaZakon.aspx?id=6552>

³ <http://88.85.126.176/PregledNaZakon.aspx?id=21584>

легализација на бесправно изградени објекти, што може да влијаат врз пазарната цена на зградите, а со тоа и врз надоместот според македонскиот закон за експропријација. Веројатно е дека, ако проектот вклучува раселување, дел од имотите ќе бидат бесправно изградени објекти, така што, одредбите на овој закон може да бидат важни.

Законот за приватизација и закуп на градежно земјиште во државна сопственост⁴ - („Службен весник на Република Македонија“ бр.4/05, 13/07, 165/08, 146/09, 18/11, 51/11, 27/14, 144/14, 72/15, 104/15, 153/15, 23/16 и 178/16) содржи одредби за користење и долгорочен закуп на градежно земјиште во државна сопственост што, според македонскиот закон за експропријација, е предмет на надомест на ист начин како и сопственоста, но само ако е стекнато во согласност со овој закон.

Законот за градежништво⁵ - („Службен весник на Република Македонија“ бр. 130/09, 124/10, 18/11, 36/11, 54/11, 13/12, 144/12, 25/13, 79/13, 137/13, 163 / 13, 27/14, 28/14, 42/14, 115/14, 149/14, 187/14, 44/15, 129/15, 217/15, 226/15, 30/16, 31/16 , 39/16, 71/16, 132/16) ја уредува изградбата, основните барања за изградба на објекти, потребната проектна документација за добивање градежна дозвола, правата и обврските на учесниците во изградбата, начинот на користење и одржување на градбата, како и други прашања од значење за градежништвото итн.

Законот за просторно и урбанистичко планирање⁶ - („Службен весник на Република Македонија“ бр. 199/14, 44/15, 193/15 и 31/16) ги уредува условите и системот на просторно и урбанистичко планирање, видовите на планската документација и постапката за изготвување и усвојување, како и други прашања од областа на просторното и урбанистичкото планирање итн.

Законот за процена⁷ - („Службен весник на Република Македонија“ бр. 115/10, 158/11, 185/11, 64/12, 188/14, 104/15, 153/15, 192/15, 30/16) и;

Методологијата за проценка на пазарната вредност на недвижниот имот⁸ - („Службен весник на Република Македонија“ бр. 54/12) ја уредува методологијата и другите прашања во врска со проценката на пазарните цени на недвижниот имот (земјиште, згради, недвижни објекти, повеќегодишни растенија итн.) и ги дефинира клучните постапки за утврдување надомест за експроприраниот имот според Законот за експропријација.

---

⁴ <http://88.85.126.176/PregledNaZakon.aspx?id=9653>

⁵ <http://88.85.126.176/PregledNaZakon.aspx?id=17985>

⁶ <http://88.85.126.176/PregledNaZakon.aspx?id=34910>

⁷ <http://88.85.126.176/PregledNaZakon.aspx?id=20130>

⁸ <http://88.85.126.176/PregledNaZakon.aspx?id=25186>

Закон за катастар на недвижности⁹ - („Службен весник на Република Македонија“ бр. 55/13, 41/14, 115/14, 116/15, 153/15, 192/15, 61/16) и

Правилникот за начинот на катастарското класирање и утврдувањето и запишувањето на промена на катастарската култура и класа на земјиштето¹⁰ - („Службен весник на Република Македонија“ број 144/13, 95/15) ги уредува професионалните активности и работите на државната администрација во врска со премер на недвижности, згради и други структури, катастар на недвижности, евиденција и регистрација на имот, евиденција на поседување, регистрација на дивоградби и легализирани градби, катастар на комунални услуги, основни геодетски работи, регистар на адреси, топографски и картографски активности, вреднување недвижности врз основа на класа и култура на земјиште, геодетски и катастарски информатички систем.

Неколку други закони ги уредуваат и регулираат правните процедури, правата и прашањата што се поврзани со и што може да влијаат врз процесот на раселување:

Законот за вонпарнична постапка¹¹ („Службен весник на Република Македонија“ бр. 9/08) - Во согласност со овој закон, судот во вонсудска постапка утврдува надомест за експроприран имот, откако ќе ги утврди важните факти и ќе ја одобри одлуката што го дефинира видот и висината на надоместот во случај кога корисникот на експропријација и сопственикот на имотот нема да постигнат заеднички, пријателски договор.

Законот за општа управна постапка¹² („Службен весник на Република Македонија“ бр. 124/15) - Ги дефинира законските процедури, процеси, жалби итн. во однос на начинот на кој државните институции треба да постапуваат при одлучувањето за правата, обврските или правните интереси на поединците, правните лица или другите лица, во рамките на административните постапки. Одлуките на органите на управата се одобруваат во форма на уредба, по завршувањето на постапката пропишана со овој закон. Странката има право на жалба против одлуката одобрена во прв степен. Со овој закон се обезбедува правна рамка за дејствување на релевантната администрација на министерствата или општините, откако предлагачот на експропријација ќе го поднесе барањето за експропријација.

Законот за постапување по претставки и предлози¹³ („Службен весник на Република Македонија“ бр.82 / 2008, 13/13, 156/15, 193/15) - Со овој закон се уредува

---

⁹ <http://88.85.126.176/PregledNaZakon.aspx?id=28139>

¹⁰ <http://88.85.126.176/PregledNaZakon.aspx?id=29659>

¹¹ <http://88.85.126.176/PregledNaZakon.aspx?id=14231>

¹² <http://88.85.126.176/PregledNaZakon.aspx?id=37954>

¹³ <http://88.85.126.176/PregledNaZakon.aspx?id=14176>

постапувањето по претставките и предлозите доставени до Претседателот на Република Македонија, Собранието на Република Македонија, Владата на Република Македонија, судовите, органите на државната управа, единиците на локалната самоуправа, јавните установи и служби и другите органи и организации што вршат јавни овластувања (во понатамошниот текст: органи што се занимаваат со претставки и предлози), вклучувајќи барања за експропријација поднесени од страна на поднесувачот на експропријацијата.

Исто така, постојат неколку закони за социјални прашања што може да имаат влијание во однос на некои аспекти на раселувањето, но и други прашања што се важни во следењето на Оперативните политики на СБ:

Законот за социјална заштита („Сл. Весник на РМ“ бр. 79/09, 148/13,164/13, 187/13, 38/14, 44/14, 116/14, 180/14, 33/15, 72/15, 104 / 15, 150/15, 173/15, 192/18, 30/16); 53/13, 170/13, 43/14, 44/14, 97/14, 113/14, 160/14, 188/14, 20/15, 61 / 15, 97/15, 129/15, 147/15, 154/15, 173/15, 217/15, 27/16, 120/16, 132/16); Закон за домување (Сл. Весник на РМ“ бр. 99/09, 57/10, 36/11, 54/11, 13/12, 55/13, 163/13, 42/14, 199/14, 146/15, 31 / 16); Законот за здравствена заштита („Сл. Весник на РМ“ бр. 43/12, 145/12, 87/13, 164/13, 39/14, 43/14, 132/14, 188/14, 10/15, 61/15, 154/15, 132/15, 154/15, 192/15, 37/16); Законот за јавно здравје („Сл. Весник на РМ“ бр. 22/10, 136/11, 144/14, 149/15, 37/16); Законот за санитарна и здравствена инспекција („Сл. Весник на РМ“ бр 71/06, 139/08, 88/10, 18/11, 53/11, 164/13, 43/14, 144/14, 51/15, 150/15, 37/16) ; Законот за еднакви можности на жените и мажите („Сл. Весник на РМ“ бр. 06/12, 166/14, 150/15, 201/15); Законот за работни односи („Сл. Весник на РМ“ 62/05) итн.

2.2. ПРОЦЕСОТ НА ЕКСПРОПРИЈАЦИЈА ВО МАКЕДОНИЈА

Законот за експропријација¹⁴ („Службен весник на Република Македонија“ бр. 95/12, 131/12, 24/13, 27/14, 104/15, 192/15, 23/16, 178/16) (донесен во 2012 година и изменет неколкупати во 2012, 2013, 2014, 2015 и 2016 година) им овозможува на владините институции да стекнат имот со лишување и/или ограничување на имотните права на недвижен приватен имот за проекти што се од јавен интерес, а истовремено ги штити интересите на сите лица со право на сопственост, чиј имот треба да се експроприра. Законот за експропријација не го користи терминот „принудно преселување“, туку, наместо тоа, го користи терминот „експропријација“ и се заснова врз владиното право на експропријација. Законот, исто така, го зацврстува начелото на правичен надомест според „пазарната вредност“ на имотот, наместо „заменската вредност“ што се користи во ОП 4.12 на СБ.

¹⁴ <http://88.85.126.176/PregledNaZakon.aspx?id=25907>

2.2.1. Клучни одредби од Законот за експропријација

Недвижниот имот (според закон општо дефиниран како земјоделско и градежно земјиште, шуми, згради и инсталации) може да се експроприра само по објавување јавен интерес во согласност со тој закон, врз основа на плански документ. Јавниот интерес може да се објави ако изградбата е од значење за Република Македонија или од локално значење. Законот предвидува обемна листа градби што може да се сметаат од јавен интерес. Листата вклучува изградба на гранични премини што може да бидат од значење за ПУТТ проектот. Корисникот на експропријација (КЕ) може да биде Република Македонија, градот Скопје и локалните општини, а законот дефинира дека има и овластен предлагач на експропријацијата, од страна на нивните соодветни тела.

Експропријацијата може да биде целосна или нецелосна. Целосната експропријација ѝ овозможува на Република Македонија (во случај на јавен интерес за изградба од национално значење), градот Скопје или на локалните општини (во случај на јавен интерес за изградба од локално значење) да добијат сопственост врз експроприраниот имот, додека сопственоста на сопственикот и другите права врз тој имот престануваат да постојат. Нецелосната експропријација му дава на КЕ специфични права на службеност, како и на закуп на земјиштето за определен временски период. На крајот на периодот на службеност или закуп, целосните права на сопственост над имотот се враќаат на сопственикот и мора да бидат вратени во состојбата како пред експропријацијата.

Сопствениците на делумно експроприран недвижен имот имаат право да побараат експропријација на целиот имот и соодветен надомест, до колку експропријацијата ја влошила економската состојба на сопственикот на имотот или го направила останатиот дел од имотот бескорисен или тежок за користење - неодржлив, но сопственикот треба да ги наведе и да ги оправда причините за барањето експропријација на целиот имот. Крајниот рок за ова барање според Законот е прилично краток, бидејќи може да се поднесе само пред да се постигне спогодбата за надоместот на експроприраната сопственост или до правосилноста на одлуката за експропријација.

Сопственикот на експроприраниот имот, исто така, има право на надомест за земјоделски култури, семиња, шуми на земјиштето и овошје, до колку тие не се вклучени во пазарната вредност на земјиштето. Сопственикот на експроприраниот имот, исто така, има право на надомест за насадите, засеаните површини, шуми и овошјето (до колку тие не се вклучени во пазарната вредност на земјиштето). Сопственикот на имотот нема право на надомест за инвестиции направени по датумот на поднесување на предлогот за експропријација, што е единствениот начин на кој Законот за експропријација поставува слична основа до крајниот датум.

Членот 18 од Законот за експропријација го дефинира надоместот на следниов начин: „за експроприраниот имот постои правичен надомест што не може да биде понизок од пазарната вредност на имотот. Пазарната вредност на имотот се утврдува под услови утврдени со овој закон, според методологијата, правилата и стандардите на Законот за проценка. Правото за побарување надомест за експроприраниот имот не застарува“. Членот 37 наведува дека пазарната вредност на експроприраниот имот и на имотот што се дава како надомест ќе биде определена од квалификуван проценител, согласно со Законот за проценка. Надоместот за експроприраниот имот обично се утврдува во финансиски средства, освен ако поранешниот сопственик или сопственикот на други имотни права и предлагачот на експропријацијата не се договорат поинаку. Кога се работи за надомест за објект што по својата природа не е во циркулација на пазарот (бунари, огради, итн.), износот на надоместот ќе се утврди според пазарната вредност на работата и материјалот потребни за изградба, намален за вредноста на амортизацијата.

Како општо правило, надоместот за експроприраниот имот се нуди и се плаќа во готово, освен до колку не е поинаку наведено со Законот. Но, според истиот закон, во случај кога средствата за издржување се стекнуваат од експроприраниот имот (земјоделско земјиште, деловни простории и сл.) или сопственикот на имототот живее на експроприраниот имот, на барање на сопственикот на имотот, предлагачот на експропријацијата (КЕ) е обврзан да понуди соодветен имот со пропорционална вредност. Во случај да постои разлика помеѓу пазарните вредности на имотите, предлагачот на експропријацијата или формалниот сопственик треба да ја надоместат разликата.

Предлагачот на експропријацијата (КЕ) нема да може да ја преземе сопственоста врз експроприраниот имот пред истекот на осум дена од правосилноста на одлуката за експропријација или пред датумот на склучување на договор за надомест на експроприраниот имот, освен ако КЕ и сопственикот на имотот не се договат поинаку, или ако не е поинаку определено со закон. Но на образложено барање на предлагачот на експропријацијата ВРМ, до колку е неопходна за изградба на планирани објекти или за да се избегне оштетување на градбите или животната средина.

Предлогот за експропријација, посебен за секој поединечен имот, содржи информации за:

- Предлагачот на експропријацијата;
- Имотот за кој се предлага експропријацијата;
- Сопственикот на имотот (име или назив, живеалиште, седиште);
- Носителите на други права на недвижности (име или назив, живеалиште, седиште);

- Видот на објектот или работита за изведување за кои се предлага експропријацијата. The proposer of the expropriation;

Предлогот за експропријација треба да ја содржи следнава документација:

- Извадок од договорот за просторно планирање или одобрениот проект за инфраструктура;
- Геодетски извештај со нумерички податоци за имотот за кој се предлага експропријацијата;
- Понуда за надомест еднаква на пазарната вредност на имотот, утврдена од квалификуван проценител согласно со Законот за проценка;
- Листа на имот предложен за експропријација;
- Доказ дека се обезбедени средствата за надомест.

2.2.2 Процесот на експропријација

Ова е постепен приказ на процесот на експропријација, како што е дефинирано со Законот за експропријација.

- Процесот на експропријација започнува со доставување на Предлог за експропријација (Предлог) до Органот за експропријација (т.е. поднесен во име на државата од страна на Државниот правобранител до Одделението за имотно-правни работи во Министерството за финансии).
- Органот за експропријација ќе го поднесе (до колку се исполнети сите законски услови) Предлогот до сопствениците и носителите на други имотни права за кои се предлага експропријацијата, во рок од пет дена по приемот на Предлогот. (Приемот на оваа информација е краен датум за сопствениците, бидејќи по овој ден, нема да се надоместат никакви вложувања во имотот). Органот за експропријација, исто така, ќе испрати премер до Агенцијата за катастар на недвижности за внесување коментари во јавните книги во истиот временски период.
- Органот за експропријација ќе закаже расправа за Предлогот, со покана за присуство на сопствениците и носителите на други имотни права во рок од 15 дена од датумот на доставувањето на Предлогот до сопствениците и носителите на други имотни права на недвижниот имот што е предмет на експропријација.
- За време на расправата пред Органот за експропријација ќе се утврди постоењето јавен интерес, имотните права и правата на сопственост, видот и висината на предложениот надомест и други важни факти. Расправата може

да заврши со постигнување договор за надомест (подмирување), со што ќе се заврши процесот на експропријација и ќе се достави валиден правен документ за пренос на сопственичките права на КЕ и ќе се исплати надоместот.

- До колку на расправата не се постигне договор за надомест, Органот за експропријација ќе донесе Одлука за експропријација во која треба да биде наведен Предлагачот, податоците за недвижниот имот што се експроприра, податоците за сопствениците на имотот и податоците за планираната градба од јавен интерес. Оваа Одлука за експропријација треба да се донесе во рок од 30 дена од приемот на Предлогот (ако се исполнети законските услови и нема подмирување).
- Тужба може да се поднесе 15 дена по доставувањето на Одлуката за експропријација до Управниот суд, кој мора да донесе одлука по тужбата во рок од 41 ден (11 дена за обезбедување документи од Органот и 30 дена за одлуката). Оваа одлука може да биде обжалена до Вишиот управен суд, кој има уште 30 дена за одлучување по жалбата.
- КЕ може да ја преземе сопственоста врз експроприраниот имот осум дена по правосилноста на Одлуката за експропријација, или како што е договорено во договорот за надомест.
- Предлагачот на експропријацијата и сопственикот може да постигнат договор за надомест до моментот кога Одлуката за експропријација ќе стане правосилна. До колку до тој момент не е постигнат договор, Органот за експропријација ќе закаже ушта расправа во рок од 8 дена од правосилноста на Решението, со цел да се постигне договор за надомест.
- Ако на расправата за постигнување договор не се постигне договор за надомест, Органот за експропријација е должен да го поднесе предметот, заедно со сите документи, до надлежниот суд во рок од 8 дена по одржувањето на расправата. Процесот пред надлежниот суд се одржува според одредбите на Законот за вонсудска постапка и постои право на жалба до повисокиот суд.
- Предлагачот на експропријацијата треба да го исплати надоместот или да обезбеди заменски имот, во рок од 30 дена од потпишувањето на договорот за надомест или од правосилноста на одлуката за надомест (за доцнења на исплатата се наплаќа камата).

2.3. ПОЛИТИКА ЗА РАСЕЛУВАЊЕ НА СБ (ОП 4.12)

Сите проекти финансирани од СБ што вклучуваат принудно раселување се предмет на ОП 4.12. Политиката ги опишува процедурите и инструментите за елиминирање на можните негативни економски, социјални и еколошки исходи. ОП 4.12 се активира не само во случаи на физичко раселување, туку и во случаи на загуба на земјиште што резултира со раселување или загуба на засолништето, загуба на средства или пристап до средства и загуба на пристап до извори на приходи и средства за издржување.

Општите цели на ОП 4.12 се следниве:

- (а) Принудното раселување треба да се избегне онаму каде што е можно, или да се минимизира, со истражување на сите можни алтернативни концепти на проектот.
- (б) Онаму каде што не е изводливо да се избегне раселувањето, активностите за раселување треба да бидат конципирани и извршени како програми за одржлив развој, обезбедувајќи доволно ресурси за инвестирање, за да им се овозможи на лицата раселени од проектот да ги споделат придобивките од проектот. Раселените лица треба да бидат консултирани и да имаат можност да учествуваат во планирањето и спроведувањето на програмите за раселување.
- (в) На раселените лица треба да им се помогне да ги подберат нивните поранешни средства за издржување и животниот стандард или барем да се вратат, во реални рамки, на нивото пред преселувањето или на нивото што преовладувало пред почетокот на спроведувањето на проектот, т.е. на повисокото од двете.

Според ОП 4.12 постојат три категории лица кои се подобни за надомест и помош:

- (а) Лица со формални права на земјиштето (вклучувајќи обичајни и традиционални права признаени според законите на земјата).
- (б) Лица кои немаат формални права на земјиштето во моментот кога ќе започне пописот, но имаат побарување врз таквото земјиште и средства, под услов ваквите побарувања да се признаваат според законите на земјата или да се признаат преку процес утврден во конкретните планови за раселување .
- (в) Лица без препознатливо законско право или побарување врз земјиштето што го закупуваат.

2.4. АНАЛИЗА НА ОТСТАПУВАЊА

Целите на ОП. 4.12 се јасни во нивната цел да се избегне принудното раселување предизвикано од мерките за експропријација на земјиштето секогаш кога е возможно и, ако не е можно, да се применат таквите начела за надомест за влијанијата врз сите ЛЗП и да се вратат нивните средства за издржување барем на нивото пред проектот. Генерално, институционалната рамка за експропријација во Македонија не е целосно во согласност со ОП 4.12, а најочигледните отстапувања се однесуваат на барањата за надомест на заменската вредност на земјиштето, наспроти националниот услов за надомест на земјиштето по пазарна вредност, без плаќање даноци и такси како дел од пакетот за надомест. Дополнително, националниот закон не ги признава неформалните корисници, закупници и заедници. Истиот не предвидува механизам за решавање жалби специфичен за проектот, проценка на социјалните влијанија, поделба на податоците според полови и помош за ранливите лица.

Табелата подолу дава преглед на специфичните отстапувања помеѓу националниот закон за експропријација во однос на ОП 4.12 и препораките за корекција и/или ублажување, со цел за усогласување со барањата на ОП 4.12.

Табела 1 Анализа на отстапувања

Предмет	Закони на РМ	ОП 4.12 на СБ и добри меѓународни стандарди за раселување	Отстапувања и мерки за премостување на отстапувањата
<p>Инструменти за раселување, попис и проценка на социјалните влијанија</p>	<p>Единствените подготвени документи се дел од градежните планови. Не постои вклучување на какви било социоекономски прашања. Студијата за експропријација содржи детална листа на имот што треба да се експроприра, неговата локација, информации за лицата кои имаат формални законски права врз овој имот, проценетата вредност на засегнатите имоти итн.</p>	<p>Предвидена е подготовка на оваа РПР, индивидуални АПР/САПР, пописна анкета и проценка на социјалните влијанија. Студијата треба да содржи информации за (i) моменталните во засегнатата област, (ii) карактеристиките на раселените домаќинства и нивните стандарди на живеење и средствата за издржување (iii) размерот на очекуваните загуби и степенот на раселување, и (iv) информации за ранливите групи или лица.</p>	<p>Сите документи треба да бидат подготвени во согласност со барањата на ОП 4.12. на СБ, покрај националните законски барања. Потребно е спроведување на попис за да се идентификуваат лицата кои ќе бидат погодени од проектот (вклучувајќи ги и оние кои не се регистрирани преку националните процедури). Имплементацијата на пописната анкета/пописот на домаќинствата е неопходна и за идентификување на карактеристиките на раселените домаќинства, вклучувајќи го стандардот на живеење, нивото на ранливост, утврдување на основните услови за следење и евалуација, како и за утврдување на крајниот датум.</p>
<p>Избегнување и минимизирање на принудното раселување</p>	<p>Законот за просторно и урбанистичко планирање на Република Македонија (Службен весник на Република Македонија 199/14, 44/15, 193/15 и 31/16, 163/16) наведува дека целта на таквото планирање, меѓу другото, е да се обезбеди организирана и рационална употреба на просторот, како и подобри услови за живеење и работа за граѓаните (член 4).</p>	<p>Принудното раселување треба да се избегне онаму каде што е можно, или да се минимизира, со истражување на сите можни алтернативни концепти на проектот.</p> <p>Заемопримачот ќе ги разгледа можните алтернативни концепти на проектот за да се избегне или барем да се минимизира раселувањето.</p>	<p>Промоторот на проектот треба да се обиде да го минимизира физичкото и/или економското раселување. Сите алтернативи и мерки што се испитуваат за да се избегне или минимизира негативното влијание, треба да бидат евидентирани во внатрешниот периодичен (месечен или квартален) извештај што го бара институцијата што го овозможува финансирањето.</p>

Предмет	Закони на РМ	ОП 4.12 на СБ и добри меѓународни стандарди за раселување	Отстапувања и мерки за премостување на отстапувањата
Јавни консултации	Формалните сопственици се контактираат само при самиот процес на експропријација, не постојат барања за јавни консултации, освен фазата на просторно планирање според Законот за планирање и изградба.	Треба да се спроведат значајни консултации со засегнатите лица и заедници, локалните власти и другите засегнати страни при подготовката и спроведувањето на инструментите за раселување.	Националното законодавство не бара јавни консултации со засегнатите лица и заедници во степенот и опсегот на оние предвидени со ОП 4.12. на СБ. Промоторот на проектот треба да ги обелодени ПРП и АПР (ако е применливо) на ЛЗП и на засегнатите страни и да спроведе консултативни состаноци како што е опишано во соодветното поглавје од оваа ПРП.
Краен датум за подобност за надомест и попис	Законот за експропријација на Република Македонија не го дефинира експлицитно правото на надомест - крајниот датум. Сепак, во истиот е наведено дека сите инвестиции направени од страна на сопствениците по добивањето на информацијата за Предлогот за експропријација како што е опишано во поглавје 2.2.2. од оваа ПРП.	Вообичаено, крајниот датум е датумот кога започнува пописот. Крајниот датум, исто така, може да биде датумот на кој ќе се определи проектната област, пред пописот, под услов да има ефикасно јавно ширење на информациите за определената област, како и систематско и континуирано ширење по определувањето, за да се спречи понатамошен прилив на население.	Крајниот датум треба да биде датумот на почетокот на пописот. Ова ќе биде јавно најавено и објавено од страна на КЕ во локалните весници, со информирање на сите сопственици и закупници за започнувањето на процесот на експропријација, крајниот датум и лицата за контакт кои може да бидат контактирани од ЛЗП за дополнителни информации.

Предмет	Закони на РМ	ОП 4.12 на СБ и добри меѓународни стандарди за раселување	Отстапувања и мерки за премостување на отстапувањата
Подобност за надомест	<p>Законот за експропријација ја признава подобноста за надомест на лицата кои имаат формални законски права врз земјиште и структури, регистрирани во Катастарот на недвижнини и оние чии права се препознатливи според националните закони (фактичка сопственост).</p>	<p>ОП 4.12 на СБ, исто така, ги признава за подобни оние кои немаат препознатливо законско право или тврдат дека земјиштето што го закупуваат на крајниот датум, исто така, ги исполнуваат условите за помош за рехабилитација и надомест за загуба на средства што не вклучуваат земјиште, согласно со заменска вредност.</p>	<p>Надоместот и помошта за ЛЗП без законско право или побарувања треба да бидат направени според начелата и правата на надомест предвидени во матрицата за право на надомест на оваа РПП, до колку се присутни во областа погодена од проектот на крајниот датум. Треба да се спроведе попис на средствата и вреднување на нивниот засегнат имот и сите мерки да се евидентираат во внатрешниот периодичен (месечен или квартален) извештај за напредокот на проектот.</p>
Методологија на вреднување за надомест на имот	<p>Надоместот за загуба на имот и средства треба да биде најмалку еднаков на пазарната цена.</p> <p>Амортизацијата се одзема од надоместот (или се вклучува со намалување на проценката на вредноста на пазарната цена). Законот за експропријација не го споменува конкретно надоместот на трошоците за какви било такси за регистрација и даноци за пренос.</p>	<p>Надоместот треба да биде еднаков на вкупната заменска вредност, без амортизација.</p>	<p>Надоместот и помошта за ЛЗП треба да биде барем еднаков на заменската вредност како што е предвидено во матрицата за право на надомест на оваа РПП.</p>

Предмет	Закони на РМ	ОП 4.12 на СБ и добри меѓународни стандарди за раселување	Отстапувања и мерки за премостување на отстапувањата
Наменски (escrow) сметки	Не постои барање за наменска (escrow) сметка, но како начело надоместот е секогаш на располагање.	До колку има значителни потешкотии во врска со исплатата на надоместот за определени засегнати лица, според исклучителна основа, со претходна согласност од Банката, Промоторот на проектот може да депонира средства за надомест како што се бара од планот (плус непредвидени трошоци) на наменска (escrow) или друга депозитна сметка што акумулира камата.	Средствата за надомест, како што се бара од АПР/САПР, вклучувајќи ги средствата за непредвидени работи, може да бидат депонирани на сметки што генерираат камата, до колку е потребно, но само под исклучителни околности и со претходно одобрување од СБ. До колку КЕ не може да депонира средства на сметка што генерира камата, треба да се бара систематско решение од Владата на РМ.
Поддршка за транзиција	Законот за експропријација бара обезбедување надомест за деловните загуби претрпени во текот на периодот на транзиција, како и штети поврзани со промената на локацијата. Загубите се утврдуваат за секој конкретен случај, во согласност со Законот за процена (член 43). Законот го следи основното правно начело за тоа како се стекнуваат приходи и средства за живеење врз основа на закон и затоа ги признава само формалните извори на приходи и средства за живеење.	Раселените лица треба да добиваат поддршка по физичкото раселување во разумно времетраење што е веројатно потребно за да се вратат нивните средства за издржување и животниот стандард.	Во многу неверојатен случај да е неизбежно физичкото раселување, Промоторот на проектот треба да се погрижи раселените лица да добијат поддршка за транзиција во согласност со правото на надомест од оваа РПР.

Предмет	Закони на РМ	ОП 4.12 на СБ и добри меѓународни стандарди за раселување	Отстапувања и мерки за премостување на отстапувањата
Обрнување внимание на загубата на средства за издржување/ приходи	<p>Законот за експропријација бара обезбедување надомест за деловните загуби претрпени во текот на периодот на транзиција, како и штети поврзани со промената на локацијата. Загубите се утврдуваат за секој конкретен случај, во согласност со Законот за процена (член 43).</p> <p>Загубата на бенефициите и приходот на работниците и вработените не е посебно спомената во Законот.</p>	Освен надоместот по целосна заменска вредност, на раселените лица треба да им се помогне во нивните напори да ги подобрат, или барем да ги вратат, нивните средства за издржување и животниот стандард.	Сите АПР/САПР специфични за локацијата треба да вклучуваат мерки и да предвидуваат соодветна поддршка и помош, пропорционални на влијанието, како начин за премостување на отстапувањата, и сите мерки треба да бидат прикажани и документирани на задоволство на СБ.
Родови аспекти	Мажите и жените имаат еднакви права во Република Македонија (член 9 од Уставот на Република Македонија), вклучувајќи ја и можноста за формални законски права на имот.	<p>Треба да се дознаат женските гледишта преку консултации и нивните интереси факторирани во сите аспекти.</p> <p>Документацијата за сопственост или закуп и надоместот треба да се издаде на име на двајцата сопружници секогаш кога е можно.</p>	<p>Учеството на жените во консултациите може да е ограничено, особено во некои рурални средини. Жените треба да се консултираат.</p> <p>Документацијата за сопственост или закуп и надоместот треба да се издаде на име на двајцата сопружници секогаш кога е можно.</p>
Механизам за решавање жалби (МРЖ)	Не постои барање за механизам за решавање жалби, освен институционалните.	Треба да се воспостават соодветни, економски достапни и пристапни процедури за решавање спорови на трети лица што произлегуваат од раселувањето; таквите механизми за решавање жалби треба да ја разгледаат можноста за упатување на суд и механизмите на заедницата и традиционалните механизми за решавање	Промоторот на проектот треба да воспостави механизам за решавање жалби, специфичен за проектот и пропорционален на влијанието, како што е опишано во РПР.

Предмет	Закони на РМ	ОП 4.12 на СБ и добри меѓународни стандарди за раселување	Отстапувања и мерки за премостување на отстапувањата
		спорови.	
Следење и евалуација	Законите на РМ не бараат посебни постапки за следење што треба да бидат спроведени од КЕ.	Заемопримачот е одговорен за соодветно следење и евалуација на активностите утврдени во инструментите за раселување.	Промоторот на проектот треба да биде одговорен за следење во согласност со барањата утврдени во РПР и сите понатамошни АПР.

3. Стратегии за надомест за раселување применливи на ПУТТ проектот

3.1. КЛУЧНИ НАЧЕЛА

Оваа РПР ги содржи клучните начела што ќе ги регулираат сите активности за раселување од страна на Промоторот на проектот и ќе бидат инкорпорирани во сите АПР/САПР специфични за локациите. Начелата за идентификуваните влијанија би можеле накратко да се сумираат како што следува:

Раселувањето и надоместот на лицата погодени од проектот ќе се спроведуваат во согласност со македонското законодавство и политиките и процедурите за присилно раселување ОП 4.12 на Светската банка, каде што построгото барање ќе има предност.

Сите лица кои се засегнати од проектот (ЛЗП) ќе бидат компензирани за нивните загуби согласно со заменската вредност, за да се овозможи враќање на нивото пред раселувањето,

Имплементацијата и резултатите од АПР/САПР ќе бидат следени и оценувани од страна на ЕИП и сите мерки мора да бидат прикажани и документирани на задоволство на Светска банка и да се евидентираат во внатрешниот периодичен (месечен или квартален) извештај што го бара финансиската институција.

3.2. КРАЕН ДАТУМ

Датумот на почетокот на Пописот служи како Краен датум. Лицата кои ќе пристапат во областа по крајниот датум немаат право на надомест или друга форма на финансиска помош за раселување. Слично на тоа, фиксните средства (како изградени објекти, земјоделски култури, овошни дрвја и шуми) утврдени по крајниот датум, нема да бидат надоместени.

Известувањето за мораториум со кое јавноста ќе се информира за изјавата ќе служи како краен датум за подобност за право на надомест.

Покрај тоа, на почетокот на Пописот, секој анкетирани поединец ќе биде информиран за датумот на мораториумот и за последиците од започнувањето на активностите по датумот на Пописот.

3.3. КРИТЕРИУМИ ЗА ПОДОБНОСТ И МАТРИЦА НА ПРАВО НА НАДОМЕСТ

Право на надомест има секое лице кое ги исполнува условите да добие надомест или рехабилитација. Определувањето на надоместот е во согласност со развојот и резултатите од пописот на лица и на пописот на сите средства што се засегнати од Проектот, за да се овозможи целосен надомест во согласност со Матрицата за право на надомест. Сите ЛЗП идентификувани пред крајниот датум имаат право на надомест, согласно со начелата за надомест на законот, оваа РПР и ОП 4.12, т.е. предност ќе имаат построгите барања.

Лицата засегнати од проектот ги вклучуваат следниве категории:

Лица засегнати од проектот, со формално право на сопственост, кои го губат целото или дел од своето земјиште;

Лица засегнати од проектот, со формално право на сопственост, кои имаат недвижен имот со или без градежна дозвола на земјиштето што треба да се експроприра;

Лица засегнати од проектот со формално право на сопственост над претпријатија што се погодени од загубата на целото или дел од земјиштето на кое се лоцирани претпријатијата;

Лица засегнати од проектот со формално право на сопственост врз сточарски добра и земјоделски процесори, што се засегнати од загубата на целото или дел од земјиштето на кое се наоѓаат;

Лица засегнати од проектот со формално право на сопственост на закуп на приватно или јавно земјиште;

Лица засегнати со проектот со формално право на сопственост над земјиштето што ќе биде потребно за време на изградбата на привремена основа;

Лица засегнати од проектот без формално право на сопственост врз погодените земјишта или бизниси, но нивните средства за издржување се директно зависни од погоденото земјиште или бизниси (на пример, оние кои работат на погоденото земјоделско земјиште или работат во погодените бизниси);

Лица засегнати од проектот без формално право на сопственост или употреба, но кои имаат воспоставен закуп на јавно или приватно земјиште со инвестирање во недвижни објекти, земјоделски култури, шуми, дрвја, овошни дрвја, лозја, староста на земјоделските култури и времето потребно за нивна репродукција; и

Сите погодени објекти во заедницата, исто така, ќе бидат реконструирани или ќе се обезбеди потребната поддршка за загубата на пристапот на заедницата до ваквите општи објекти.

3.4. МАТРИЦА НА ПРАВО НА НАДОМЕСТ

Правото на надомест за различните категории на влијание и ЛЗП ќе биде во согласност со Матрицата на право на надомест, усвоена со оваа РПР.

Табела 2 Матрица на право на надомест

Засегнати категории	Подобни лица	Право на надомест
Загуба на земјиште (делумно или целосно)	Сопственици со целосна законска сопственост; сопственици со законски препознатливо побарување врз земјиштето што го закупаат на крајниот датум.	Паричен надомест врз основа на заменската вредност, вклучувајќи ги сите даноци.
Неодржливи, неупотребливи парцели земја/структури	Сопственици со целосна законска сопственост; сопственици со законски препознатливо побарување врз земјиштето што го закупаат на крајниот датум.	До колку преостанатата парцела земјиште по експропријација не е економски одржлива, таа ќе се експроприра и ќе се надомести.
Структури и инсталации на земјиштето (штали, колиби, огради, итн)	Сите засегнати лица без оглед на правниот статус на сопственоста на средствата.	Заменска вредност за секоја направена инвестиција и вредноста на времето инвестирано во изградбата, без амортизација. Секундарните суровини ќе им бидат дадени на засегнатите лица.

Засегнати категории	Подобни лица	Право на надомест
Станбени кучи	Сите засегнати лица без оглед на правниот статус на сопственоста на средствата.	Делумно уривање без физичко преместување: паричен надомест согласно со заменската вредност. Секундарните суровини ќе им бидат дадени на засегнатите лица. Ако е неопходно физичко преместување (многу малку веројатно), паричен надомест доволен за слична станбена структура плус трошоците за селење, административни такси и надомест за транзиција. Преодната помош е еднократен паричен надомест.
Земјоделски култури (вкл. расадници)	Сите засегнати лица без оглед на правниот статус на сопственоста на средствата.	Надомест за загуба на земјоделски култури или расадници со заменска вредност.
Овошни растенија, лозови насади и овоштарници (без оглед на староста)	Сите засегнати лица без оглед на правниот статус на сопственоста на средствата.	Надомест еквивалентен на трошоците за одгледување заменски лозја или овоштарници, вклучувајќи ја и вредноста на времето потребно за репродукција на заменските лозја или овоштарници и надомест за загубени приноси, додека насадите не достигнат целосна продуктивност.
Привремен закуп на земјиштето	Сопственици со целосна законска сопственост; сопственици со законски препознатливо побарување врз земјиштето што го закупаат на крајниот датум.	Пазарната цена за наем за времетраењето на закупот. Земјиштето треба да се врати на лицето засегнато од проектот, во иста состојба како што било преземено, а подобрувањата треба да останат.
Закупци на јавен или државен имот	Закупци	Обезбедување употреба на друг соодветен имот во јавна или во државна сопственост, со права на закупецот за еквивалентен временски период.

Засегнати категории	Подобни лица	Право на надомест
Загуба на работа или неземјоделски приход	Сите засегнати лица	Привремената загуба на приход ќе се надомести како еднократен паричен надомест еднаков на нето приходот за шест месеци, врз основа на даночен извештај. До колку даночниот извештај не е достапен, надоместот ќе биде еквивалентен на износот на минималната плата во текот на шест месеци. Во случај на трајна загуба на приход, ќе се исплати еднократен паричен додаток за транзиција, со проценка на разумно потребното време за враќање на средствата за издржување + Обука за алтернативни работни места, до колку е можно + Приоритет при вработување на Проектот, до колку е можно и во зависност од случајот (во согласност со социјалната проценка обработена во (С)АПР.
Незаконски корисници на јавно и приватно земјиште или диви станари	Сите засегнати лица.	До колку има нелегални корисници на земјиштето, а средствата за издржување зависат од земјиштето, надомест за сите направени подобрувања на земјиштето (како наводнување). Надоместот ќе се исплаќа согласно со заменската вредност: пазарна цена за подобрувања + работна рака и време за инсталирање на подобрувањата по пазарна цена + трошоци за преместување и инсталирање на опремата, до колку има некаков паричен додаток за транзиција и заменско земјиште за закуп, до колку е можно, на сличен државен имот.
Ранливи групи (погодени домаќинства со многу зависни лица, домаќинства со невработени лица, домаќинства со лица со инвалидитет, сиромашни домаќинства)	Сите засегнати лица.	За оваа група лица, ќе биде дадена дополнителна финансиска помош за да се осигура дека нивната состојба нема да биде полоша по проектот и дека ќе може да ги одржат и да ги обноват нивните средства за издржување.

4. Подготовка на индивидуални инструменти за раселување

4.1. СОЦИЈАЛЕН СКРИНИНГ И РАЗВОЈ НА АПР

Подготовката на инструментите за индивидуално раселување ќе следи по завршувањето на скринингот за да се утврди дали потпроектот има потенцијал да предизвика значителни негативни социјални влијанија, и следствено на тоа, да се подготват соодветни заштитни инструменти и мерки за ублажување за справување со тие влијанија.

Прегледот на заштитни мерки обично се состои од проверка и дефинирање на социјалните влијанија/ризици/можности, како и дефинирање на мерки за ублажување на негативните влијанија, до колку ги има, поврзани со предложените потпроекти (Образецот за Социјален скрининг е даден во Анексот 2).

За време на подготовката на активности или проекти за финансирање, ќе се спроведе скрининг за да се испитаат социјалните влијанија и да се направи план на потребни мерки за ублажување. Процесот на проверка и неговите резултати, како и предложените мерки за ублажување ќе бидат документирани како дел од пакетот на проектот/потпроектот. Следниве насоки, правила за употреба и барања треба да се следат при изборот, конципирањето и спроведувањето на сите активности финансирани во рамките на активностите на Проектот. Скринингот на активности треба да се спроведе од страна на специјалист за животна средина и социјални влијанија, што ќе биде вработен на ниво на ЕИП. Извештаите за скрининг треба да бидат одобрени од страна на раководителот на ЕИП и поднесени до Светската банка.

Скринингот треба да се потпира на следниве критериуми и да има за цел верно да утврди дали предложениот потпроект ќе има негативни влијанија врз:

- (i) засолништето;
- (ii) средствата или пристапот до средства;
- (iii) губењето извори на приходи или средства за издржување, без оглед дали погодените лица мора да се преселат на друга локација;
- (iv) земјиштето;
- (v) деловната активност;

(vi) пристапот до образование и здравствена;

(vii) ранливите лица и домаќинства;

(viii) здравјето и безбедноста на заедницата.

Скринингот треба да ги идентификува лицата со формални права на земјиште и средства (вклучувајќи обичајни и традиционални права признати според законите на земјата). Скринингот, исто така, треба да ги идентификува лицата кои немаат формални права на земјиште, но имаат побарување на такво земјиште и средства на крајниот датум. Скринингот не треба да се потпира врз употребата и анализата на достапните секундарни податоци, туку ќе биде потребна подробна студија на теренот, како потврда дека секундарните податоци обезбедуваат точни, веродостојни и прецизни податоци за социјалната средина. Во случаи кога по подробната студија на теренот сè уште не може да се донесе заклучок, треба да се направат понатамошни напори преку клучни информативни разговори, дискусии на фокус групи и друга соодветна методологија. До колку скринингот утврди дека таквите лица, како што е опишано погоре, се присутни на земјиштето засегнато од проектот, треба да се подготви Акционен план за раселување (АПР) или скратен АПР, како што е соодветно, согласно со Рамковната политика за раселување (РПР).

Врз основа на оваа РПР, земајќи го предвид степенот на влијание во однос на експропријацијата на земјиште и раселувањето, треба да бидат подготвени акциони планови за раселување (АПР) или скратени акциони планови за раселување (САПР). САПР може да се земе предвид за ублажување на негативните влијанија, надомест на загубите и обезбедување бенефиции за развој за лицата и заедниците засегнати од инвестицискиот проект во случаи кога Проектот има влијание врз помалку од 200 лица, а влијанијата на раселување се мали.

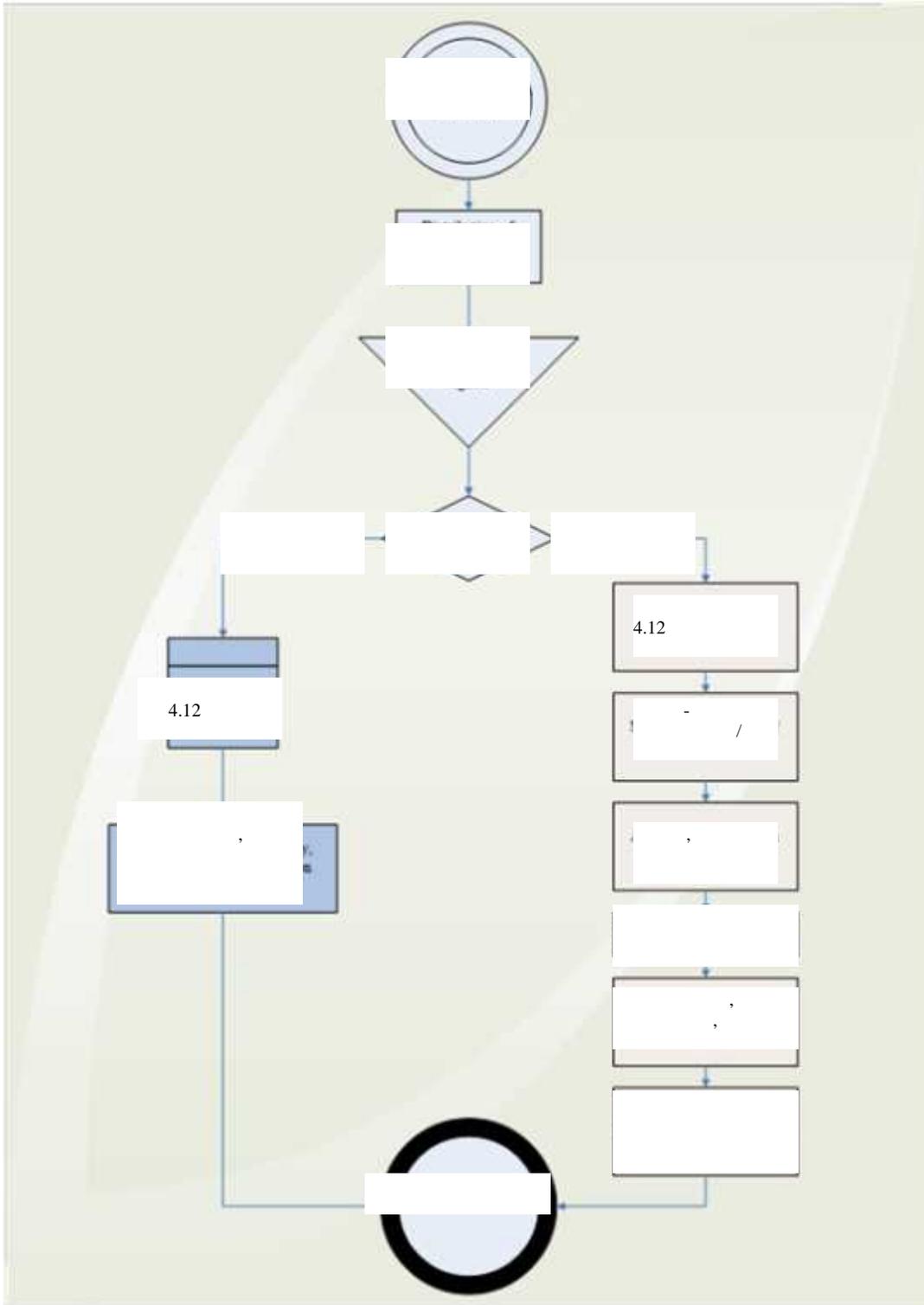
Целта на (С)АПР е да се определи кои постапки треба да се следат и кои активности да се преземат за експропријација на земјиште и за надомест на засегнатите лица во согласност со оваа РПР. Секоја АПР специфична за локација треба да се базира врз најнови и веродостојни информации за (а) предложеното раселување и очекуваните влијанија врз раселените лица и другите негативно засегнати групи, и (б) правните прашања што се однесуваат на раселувањето. Во однос на сложеноста на околностите на проектот, АПР или САПР специфични за локација треба да го вклучуваат најмалку следново:

- Опис на проектот, идентификација на проектната област и активности што предизвикуваат физичко или економско раселување;
- Алтернативи што треба да се разгледаат за избегнување или минимизирање на раселувањето;

- Социо-економска основна проценка, вклучувајќи попис, демографски и социоекономски карактеристики на засегнатите лица;
- Очекуван размер и опсег на влијание;
- Права на надомест;
- Правни и институционални подготовки;
- Процедури за спроведување, вклучувајќи механизми за следење;
- Механизам за решавање жалби;
- Консултации со засегнатите лица во текот и имплементација на АПР/САПР;
- Цена и буџет.

Следната слика 1 покажува графички преглед на чекорите при подготовката (С)АПР:

Слика 1 Чекори во подготовката на (С)АПР

4.2. ОДОБРУВАЊЕ НА АПР

Активностите за подготовка на АПР специфични за локација треба да се објават на начин што ќе овозможи значително учество на ЛЗП. Тоа претпоставува фаза на прелиминарни подготовки, објавување на подготовките за попис на населението, објавување на резултатите од пописот, притоа почитувајќи ја приватноста на личните информации, објавување на социо-економската проценка, како и откривање на нацртите на АПР. Целта на јавно објавување и дискусии е да се обезбеди значајно учество на ЛЗП во процесот на подготовка, спроведување и следење на инструментите за раселување.

Првиот нацрт на АПР треба да се достави до Светската банка за разгледување и одобрување. Откако ќе биде одобрен, ќе биде објавен (на англиски и на албански јазик) од страна на Промоторот на проектот на места достапни за засегнатите лица, локалните весници во заедницата(ите) засегнати од Проектот и на веб-страницата на Промоторот на проектот/ЕИП, по што следат јавни консултации со локалните заедници и засегнатите страни. Промоторот на проектот, исто така, ќе јавно ќе објави сумирани информации содржани во АПР, за да се осигура дека засегнатите лица ги разбираат постапките за надомест и знаат што да очекуваат во различните фази на проектот (на пример, кога ќе им биде понудена понуда, колку време ќе имаат за одговор, процедури за жалби, правни процедури што треба да се следат ако преговорите не успеат). Исходот од јавната консултација треба да биде документиран и наведен во финалниот документ на АПР и да биде испратен до СБ за одобрение „без приговор“. По добивањето одобрение „без приговор“, конечниот АПР повторно треба да биде објавен на места достапни за засегнатите лица, во локалните весници во заедницата(ите) засегнати од Проектот и на интернет порталот на Промоторот на проектот, и да бидат достапни во текот на целиот проект, имплементацијата на АПР и процесот на преселување.

4.3 ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА АПР

Ниту една активност за градежни работи не може да започне сè додека не биде платен надоместот или соодветната компензација издвоена на наменска (escrow) или слична сметка или додека не биде заменет имотот на ЛЗП или додека не биде започната судска постапка за да се утврди надоместот, во случај да не се постигне спогодбено решение.

Имплементацијата на АПР е обврска на Заемопримачот преку Промоторот на проектот. Промоторот на проектот треба да ја следи севкупната имплементација, да соработува со општините на чија територија се одвиваат градежните работи, да соработува со изведувачите и да ги обелоденува информациите на ЛЗП и заедниците.

5. Консултации и објавување

5.1. ЈАВНИ КОНСУЛТАЦИИ

Промоторот на проектот ќе воспостави постојан однос со засегнатите заедници што е можно порано во процесот на планирање на проектот и во текот на целото траење на Проектот. Процесот на нивно ангажирање ќе обезбеди значајни консултации со нив, со цел да се олесни заедничкото разбирање на природата и времетраењето на влијанијата; информирано учество во прашањата што директно влијаат врз нив; предложени мерки за ублажување; споделување на придобивките и можностите за развој; и прашања за имплементација. Може да се одржуваат индивидуални состаноци со ЛЗП во врска со конкретни случаи, вклучувајќи и по потреба, на барање на ЛЗП.

Оваа РПР и сите последователни (С)АПР треба да бидат објавени на македонски и на англиски јазик и да бидат достапни за јавен увид најдоцна 14 дена пред јавните консултации и ќе биде дадено доволно време за поднесување забелешки по јавните консултации. Сите јавни консултации треба да бидат објавени преку локалните весници и на интернет порталот на Промоторот на проектот.

5.2. ОБЈАВУВАЊЕ ДОКУМЕНТИ

Сите документи подготвени како дел од спроведувањето на оваа РПР, односно РПР, сите последователни (С)АПР треба да бидат објавени на македонски и на англиски јазик. До колку засегнатата заедница припаѓа на локална општина каде што друг јазик е во службена употреба (согласно член 7 од Уставот), документите дополнително ќе бидат објавени на тој јазик.

РПР и сите последователни (С)АПР треба да бидат достапни за јавноста за целото траењето на проектот, вклучувајќи ја и неговата евалуација. На веб-страниците на Промоторот на проектот и на релевантните локални општини ќе бидат објавени верзии на македонски јазик (и на други јазици на локалната заедница). Во процесот на експропријација на земјиштето, сите документи треба да им бидат презентирани на ЛЗП, особено на ранливите групи, и треба да им се објаснат влијанијата на проектот врз нивниот имот и нивните права. Во засегнатите општини ќе бидат достапни печатени примероци од документацијата. Промоторот на проектот е одговорен за сите објавувања на документите.

6. Механизам за решавање жалби

Треба да биде креиран посебен механизам за решавање жалби (МРЖ) за ПУТТ проектот. Засегнатите страни и граѓаните треба да бидат добро информирани за Проектот и потпроектите и да биде овозможено да ги достават своите повратни информации, предлози и/или жалби за подобрување на активностите предвидени со ПУТТ.

6.1. ПРОЦЕДУРА НА МЕХАНИЗМОТ ЗА РЕШАВАЊЕ ЖАЛБИ

Проектот треба да има посебен механизам за решавање жалби, применлив за сите потпроекти. ЕИП, како главен субјект за имплементација, треба да има Единица за жалби. ЕЖ треба да служи и како информативен центар на ниво на проектот и како механизам за жалби, достапен за оние кои се засегнати од имплементацијата на сите поткомпоненти на проектот во текот на циклусот на проектот. ЕЖ треба да биде одговорно за решавање на жалбите добиени од жителите кои живеат во погодените општини и лицата кои веруваат дека се директно или индиректно засегнати од проектот.

ЕЖ треба да се формира пред започнувањето на какви било активности во рамките на Проектот. Промоторот на проектот преку ЕИП ќе биде одговорен за транспарентното обелоденување на информациите од механизмот за жалби, преку известување за улогата и постоењето на ЕЖ и нејзината функција, лицата за контакт и постапките за поднесување жалби во погодените области. ЕИП треба да ги информира локалните заедници за време на подготовката на конкретни инвестиции за улогата и постоењето на ЕЖ, нејзината функција, лицата за контакт и постапките за поднесување жалба во погодените области на следниве начини:

- дистрибуција на брошури до засегнатите заедници, и
- дистрибуција на известувања што треба да бидат поставени на табла за известување и на често посетувани места во проектните области, на информативни табли и веб-страници на соодветните општини, откако ќе се идентификуваат точните локации.

Треба да се направат напори за адекватно информирање на секоја ранлива група или лица, со гаранција дека, до колку е потребно, ЕЖ е лесно достапна за таквите лица.

ЕЖ треба да биде дизајнирана да биде достапно, без трошоци за жалбата, ефективна, ефикасна и да не исклучува ниеден официјален административен или судски правен лек достапен според законот.

Консултантот за животна средина и социјални прашања, ангажиран од ЕИП, треба да потврди дали е направено соодветно ширење на информациите, преку едноставни прашалници за повратни информации. Целта на истражувањето е да се

процени ефективността на размената на информации и да се предложат мерки за ублажување, до колку резултатите не покажат целосна транспарентност и пристапност до ЕЖ.

Секоја жалба може да се поднесе до ЕЖ анонимно, лично или по телефон или во писмена форма, со пополнување на образецот за жалби по телефон, електронска пошта, пошта, факс или лична достава до адресата на ЕИП, што ќе биде објавена по формирањето. Точките за пристап и деталите за влезни точки ќе бидат објавени и ќе бидат дел од процесот на градење на свеста, откако ќе биде позната локацијата на влијание и откако ќе биде формирана ЕИП. Привремената точка за пристап ќе биде Министерството за транспорт и врски во Скопје, бул. „Илинден“ 2, 1000 Скопје.

Точките за пристап и деталите за влезните точки ќе бидат објавени и ќе бидат дел од процесот на градење на свеста.

Образецот за пријавување жалби е даден во Анекс 1.

6.2. УПРАВУВАЊЕ СО ЖАЛБИ

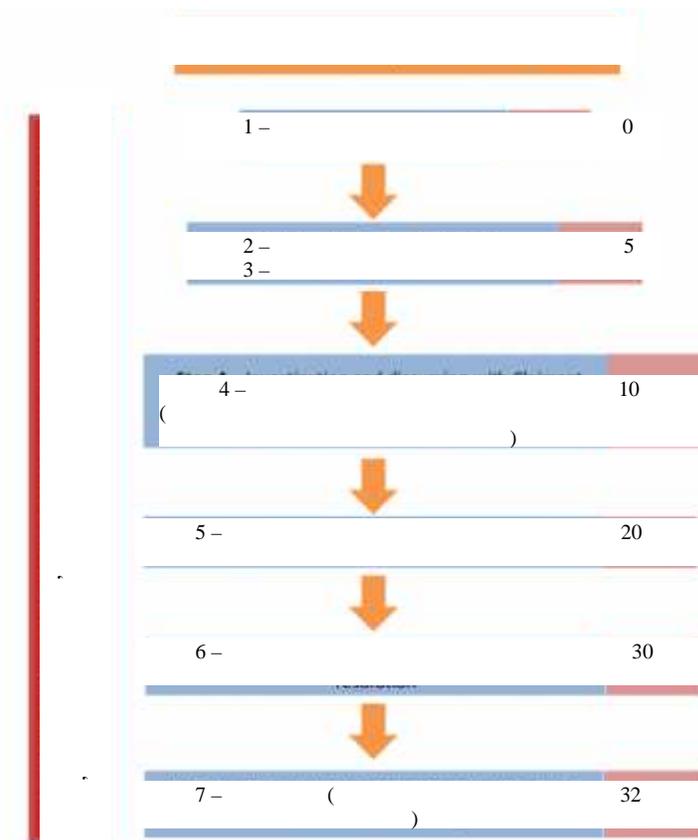
Секоја жалба треба да се реши во седум чекори: прием, оценување и распоредување, потврдување, испитување, одговарање, следење и затворање.

Откако ќе се поднесат, ЕЖ ќе изврши брза проценка за да ја потврди природата на жалбите и да ја утврди сериозноста. Во рок од три дена од поднесувањето, ќе потврди дека случајот е регистриран и ќе го информира подносителот на жалбата за следниот чекор. Потоа, ќе направи испитување, обидувајќи се да го разбере проблемот од перспектива на подносителот на жалбата и да разбере какво дејство е побарано. ЕЖ ќе го направи испитувањето со тоа што ќе ги разгледа фактите и околностите преку разговори со сите вклучени страни и ќе се состане со релевантните засегнати страни. Откако ќе го направи испитувањето, и во зависност од сериозноста и видот на жалбата, ќе разговара за привремената одлука со подносителот во рок од 10 дена од поднесувањето на жалбата. Донесувањето и објавувањето решение без консултација со жалителот ќе биде исклучок. Конечниот договор, штом ќе се постигне преку консултации со жалителот, треба да се објави и жалителот да биде информиран за конечната одлука најдоцна 20 дена од поднесувањето на жалбата. Жалбата ќе се затвори откако ќе биде потврдено спроведувањето на одлуката. Дури и кога нема да се постигне договор или ако жалбата биде отфрлена, важно е да се документира резултатот, активностите и напорите што се внесуваат во одлуката, за да се затвори случајот. До колку жалбата не може да се реши спогодбено, жалителот може да прибегне кон формалните судски постапки, што се достапни во рамките на македонската национална правна рамка. Секоја жалба може да се упати во надлежност на судските органи во секое време по поднесувањето. Поднесувањето жалба до ЕЖ не ја исклучува или

попречува можноста за барање решение од службен орган, судски или инаков, како што е предвидено во македонската правна рамка.

Во случај на анонимна жалба, по потврдувањето на жалбата во рок од три дена од поднесувањето, ЕЖ ќе ја испита жалбата и во рок од 20 дена од поднесувањето на жалбата ќе издаде конечна одлука што ќе биде објавена на веб-страницата на МИЕ. Жалбата ќе се затвори откако ќе биде потврдено спроведувањето на одлуката. Табелата подолу го прикажува вообичаениот циклус на жалби:

Слика 2 Дијаграм на жалби

ЕЖ треба да води регистар на жалби што ќе ги има сите потребни елементи за поделба на жалбите според полот на лицето што ја поднесува жалбата, како и според видот на жалбата. Секоја жалба треба да биде заведена во регистарот со најмалку следниве информации:

- опис на жалбата,
- датум на потврдата за прием, пратена до подносителот,
- опис на преземените дејства (истрага, корективни мерки) и

- датум на решавање и затворање/обезбедување повратна информација до подносителот.

Улогата на ЕЖ, покрај решавањето на жалбите, е да ги чува примените коментари/жалби и да води Централен регистар на жалби што го спроведува Промоторот на проектот. Со цел да се овозможи целосно познавање на оваа алатка и нејзините резултати, ќе бидат достапни кварталните ажурирања од ЕЖ на веб-страницата на Промоторот на проектот.

Ажурирањата треба да бидат поделени според полот, видот на поплаки/жалби. Со цел да се одржи континуиран дијалог, ќе се одржуваат квартални јавни состаноци за да се дискутираат исходите од жалбите, општо да се дискутира за извештајот за поплаки/жалби и да се информира заедницата за тековните активности на Проектот.

7. Следење и евалуација

7.1. ИНСТИТУЦИОНАЛНО СЛЕДЕЊЕ

Промоторот на проектот ќе назначи лице одговорно за раселувањето и за подготовката на процесот на експропријација и раселување, кое ќе ги координира активностите за експропријација меѓу владините агенции, општините и министерствата.

Промоторот на проектот, исто така, ќе води база на податоци за раселувањето и експропријацијата, со сите информации за лица и имот, со сите случаи на експропријација и детален список на сите завршени фази (доставување предлог за експропријација до надлежната општина, понуда за надомест, договори за надомест, исплата на надомест и исплата на помош за време на преместување итн.).

Некои институции имаат дополнителни обврски во следењето на процесот на раселување:

Табела 3 Институционални одговорности

Задача:	Одговорност
Објавување на РПП	Промотор на Проектот
Објавување информации за сите ЛЗП за постапката на почетокот на експропријацијата и за време на сите фази на експропријација	Промотор на Проектот и одговорното Министерство

Задача:	Одговорност
Комуникација и консултација со ЛЗП	Промотор на Проектот и одговорното Министерство
Активности пред започнувањето на работите	Промотор на Проектот и одговорното Министерство
Обезбедување помош за време на раселување	Промотор на Проектот и одговорното Министерство
Плаќање надомест,/Плаќање дополнителна помош за премостување на отстапувањата (национални стандарди наспроти стандарди на СБ)	Влада на Македонија преку Корисникот на експропријација
Управување со жалби	Промотор на Проектот преку Централното биро за жалби
Следење и известување за експропријацијата и раселувањето	Промотор на Проектот/ Надворешен консултант
Следење и известување позапочнувањето на работите	Изведувач и консултант за надзор

7.2. СЛЕДЕЊЕ НА ПРОЦЕСОТ НА РАСЕЛУВАЊЕ

Промоторот на проектот ќе спроведе внатрешен повремен мониторинг (месечно или квартално, во зависност од должината на процесите на експропријација), за да може да се процени ефикасноста на процесот на експропријација и нивото на задоволување на ЛЗП.

Индикаторите за спроведување на мониторинг се следниве:

- Број на јавни дискусии и консултации за АПР;
- Број на завршени случаи на експропријација на земјиште во споредба со очекуваниот вкупен број;
- Број на надоместени ЛЗП во споредба со очекуваниот вкупен број;
- Износ на платен надомест во однос на очекуваниот вкупен износ;
- Количество и вид на помош обезбедени за ранливите групи во споредба со вкупното количество; и

- Број и вид на жалби, вклучувајќи и правни дејства што произлегуваат од експропријацијата (поднесени предмети, решени предмети, време потребно за нивно решавање).

Промоторот на проектот ќе го следи спроведувањето на процесот на раселување, и преку внатрешни, официјални институционални договори, и од страна на повремен независен надворешен консултант, кој ќе биде назначен од страна на Промоторот на проектот. Консултантот за надворешно следење и евалуација може да биде именуван за време на подготовката на АПР/САПР, до колку е потребно, врз основа на консултации со Светската банка. Извештајот за завршување на АПР/САПР треба да биде подготвен и поднесен до Светската банка во рок од два месеца од завршувањето на АПР/САПР. Извештајот треба да потврди дека се остварени сите права на надомест, во согласност со (С)АПР специфични за локацијата. Покрај тоа, извештајот треба да процени дали пропишаните мерки за ублажување резултирале со саканиот ефект. Социоекономскиот статус на засегнатото население треба да се мери во однос на основните услови на населението пред раселувањето, како што е утврдено преку пописот и социоекономските основни студии.

8. Институционални обврски

Проектот ќе го имплементира Министерството за транспорт и врски на Република Македонија како главна одговорна институција и Промотор на проектот, во соработка со Министерството за финансии (МФ). МТВ ќе формира нова единица ЕИП, што ќе биде лоцирана во Министерството. Овие две се еден ист ентитет со двојни функции. ЕИП ќе биде екипирана со мешан персонал финансиран од МФ и од Проектот. ЕИП ќе ги координира и ќе ги добива техничките податоци од министерствата и агенциите вклучени во Проектот. Единицата за имплементација на проектот ќе биде одговорна да го обезбеди спроведувањето на одредбитете од РУЖССП, РПР и (С)АПР, вклучувајќи ги сите страни, како заемопримачите и изведувачите на потпроектите, вклучувајќи мониторинг, евалуација и известување за животната средина и социјалните прашања.

Координацијата на проектот ќе се спроведува преку воспоставената Работна група, формирана од претставник на секој од клучните засегнати страни вклучени во предложениот проект (Царина, Министерство за финансии и Министерството за транспорт и врски). Работната група ќе се координира со своите агенции (Јавно претпријатие за државни патишта (ЈПДП)) и Министерството, како и со тимот на Светската банка, за подготовката и конципирањето на проектот. Работната група, исто така, служи како интерфејс за собирање податоци и за дискусии на повисоко ниво за имплементација и за институционалните обврски. Прегледот на сите институции е даден во табелата 4 подолу. Специфичните и детални одговорности и

обврски за спроведување на барањата на оваа РПР и на сите АПР/САПР специфични за локацијата се опфатени во самите АПР/САПР.

Табела 4 Главни институции во имплементацијата на оваа РПР и (С)АПР

Институција:	Главни обврски во имплементацијата на оваа РПР и АПР/САПР
Министерство за финансии - Одделение за имотно-правни работи (застапувано од локални канцеларии во општините)	<p>Формира Тело за експропријација, во согласност со законот за експропријација</p> <p>Распределува буџет за експропријација и придружни трошоци</p>
Министерството за транспорт и врски т.е. неговата ЕИП	<p>Ги применува и ги координира сите активности за раселување во рамките на оваа РПР и индивидуалните АПР</p> <p>Назначува раководител за раселување кој ќе го следи спроведувањето и ќе известува за социјалните компоненти на Проектот, особено за имплементирањето на РПР</p> <p>Го објавува крајниот датум во јавен оглас</p> <p>Ги подготвува и ги објавува РПР, АПР и сите други документи</p> <p>Одржува јавни консултации во сите фази на Проектот</p> <p>Комуницира со релевантни засегнати страни</p> <p>Ги утврдува и ги спроведува жалбите на ЛЗП и на засегнатите страни;</p> <p>Го следи и го оценува процесот на известување на СБ за раселувањето, во однос на сите прашања согласно со оваа РПР</p> <p>Го следи процесот на привремен закуп на земјиштето додека земјиштето не им се врати на сопствениците во согласност со оваа РПР</p>
Државен правобранител	<p>Го започнува процесот на експропријација</p> <p>Го застапува КЕ (ако КЕ е РМ)</p>
( )	( )

Институција:	Главни обврски во имплементацијата на оваа РПР и АПР/САПР
Орган за експропријација (дел од Одделението за имотно- правни работи)	<p>Управува со процесот на експропријација, како што е дефинирано со Законот за експропријација</p> <p>Го прифаќа предлогот за експропријација</p> <p>Одржува расправа со сопствениците и Предлагачот на експропријација по добивањето на предлогот за експропријација</p> <p>Донесува решение за експропријација (ако нема спогодбено решение)</p> <p>Одржува втора расправа во обид да се постигне договор за надомест</p>
Катастар на недвижности	Ги чува и регистрира податоците за сопственичките права врз земјиште во Република Македонија
Релевантни судови	Определува надомест ако не е постигнат спогодбен договор (вонсудски суд) и одлучува по тужба против Одлуката за експропријација (Управен суд). Судските одлуки може да се обжалат до повисоките судови.

9. Импликација и финансирање на буџетот

Општо земено, трошокот за надоместок ќе биде на товар на Владата на Република Македонија и ќе се финансира од Буџетот за претстојните фискални години. Трошоци за имплементација на оваа РПР ги вклучуваат следниве категории: (а) административни трошоци, вклучувајќи трошоци поврзани со експропријацијата (до колку е потребно), и (б) надомест за експроприрано земјиште и загуба на средства, вклучувајќи додаток за транзиција и други додатоци, до колку е потребно.

Грубо проценетиот трошок изнесува околу 3.100.000 денари (македонски денари) или 50000 евра, што ги вклучува сите категории трошоци.

ЕИП има општа одговорност за раселувањето и експропријацијата во врска со Проектот. Владата на Македонија има финансиска одговорност за експропријација на земјиштето, вклучувајќи го и надоместот што треба да се плати, трошоците за раселување и слично, врз основа на оваа РПР и Договорот за заем. Оваа РПР и

Договорот имаат предност во однос на Законот за експропријација и ќе ги дефинираат мерките што ќе се применуваат во случај на отстапувања помеѓу ОП 4.12 на Светската банка и релевантните национални закони.

АНЕКС 1 ОБРАЗЕЦ ЗА ПРИЈАВА НА ЖАЛБИ

АНЕКС 2 – ОБРАЗЕЦ ЗА СОЦИЈАЛЕН СКРИНИНГ

The form area is a large rectangle with a dashed border. It contains several stray characters: a colon (:), a slash (/), and a period (.) scattered across the page. There is also a comma (,) near the top right. The rest of the form is empty.

1	( )		
2	200		
3	(.)		
4			
5			
6			
7			
8			
9			
10			
11			
12			
13			

4.12

1 9

,

.

10 13

,

,

.

.

,

/

.